כיתה ה' | תנ"ך | שיעור 4 מתוך 4 | 45 דק' | במדבר כב-כד

ממלכתי: ספר במדבר נלמד ביסודי בכיתה ה' (לצד ספר ויקרא). חמ"ד: לפי תכנית התנ"ך בחמ"ד, בכיתה ה' לומדים חומש במדבר (וספר שמואל א); ביחידה רש"י להעשרה. יש לבדוק מול התכנון השנתי של בית הספר.

בלעם והאתון: "מה טבו אהליך יעקב"

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יספרו את סיפור בלק, בלעם והאתון לפי סדר האירועים (כב)
- התלמידים יסבירו איך הקללה שבלק ביקש הפכה לברכה (כג, ח; כד, ה; כד, י)
- התלמידים ידונו במה שהאתון ראתה ובלעם לא ראה, ובמה זה מלמד (פרשנות)

❓ השאלה הגדולה של היחידה

מה עושים כשהדרך קשה: מפחדים, מתווכחים, כועסים, או ממשיכים קדימה?

השאלה מלווה את ארבעת השיעורים ביחידה. בכל שיעור מוסיפים לה תשובה מתוך הסיפור, ובשיעור 4 כל תלמיד כותב תשובה משלו.

🧪 פתיחה

משחק "מה אני רואה" (4 דקות): המורה מראה לשנייה תמונה מלאה בפרטים ומסתיר אותה. שואלים: מי ראה את החתול? את השעון? מתברר שכל אחד ראה דברים אחרים, ולפעמים דווקא מי שלא חיפש ראה יותר.

מכאן עוברים לסיפור שבו נביא מפורסם לא רואה את מה שהאתון שלו רואה.

📖 הסבר למורה

בלק, מלך מואב, מפחד מעם ישראל שחונה קרוב לארצו. הוא שולח שליחים אל בלעם ומבקש "לְכָה־נָּא אָרָה־לִּי אֶת־הָעָם הַזֶּה" (במדבר כב, ו), כי הוא מאמין ש"אֵת אֲשֶׁר־תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ, וַאֲשֶׁר תָּאֹר, יוּאָר" (ו). בלילה אלוהים אומר לבלעם "לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם; לֹא תָאֹר אֶת־הָעָם, כִּי בָרוּךְ הוּא" (יב).

בסוף בלעם יוצא לדרך על האתון שלו. "וַתֵּרֶא הָאָתוֹן אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה נִצָּב בַּדֶּרֶךְ" (כג), ובלעם לא רואה כלום ומכה אותה. אחרי שלוש פעמים "וַיִּפְתַּח יְהוָה, אֶת־פִּי הָאָתוֹן" (כח) והיא שואלת "מֶה־עָשִׂיתִי לְךָ, כִּי הִכִּיתַנִי, זֶה שָׁלֹשׁ רְגָלִים" (כח). רק אחרי השיחה "וַיְגַל יְהוָה, אֶת־עֵינֵי בִלְעָם" (לא), והוא רואה את המלאך.

כשבלעם עומד מול המחנה, במקום לקלל הוא אומר "מָה אָקֹב, לֹא קַבֹּה אֵל" (במדבר כג, ח), ובהמשך "מַה־טֹּבוּ אׇהָלֶיךָ, יַעֲקֹב; מִשְׁכְּנֹתֶיךָ, יִשְׂרָאֵל" (במדבר כד, ה). בלק כועס: "לָקֹב אֹיְבַי קְרָאתִיךָ, וְהִנֵּה בֵּרַכְתָּ בָרֵךְ, זֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים" (י).

מה כתוב ומה פרשנות: הפסוקים מספרים שהאתון דיברה ושאלוהים "גילה" את עיני בלעם. מה זה מלמד (למשל שגם מי שנחשב חכם יכול להיות "עיוור" כשהוא רוצה משהו מאוד) הוא פרשנות שנציע בכיתה. גם ההסבר מה ראה בלעם באוהלים הוא פרשנות (ראו רש"י בתיבה "כתוב / מפרשים").

📜 הפסוקים (מכון ממרא, נוסח מנוקד)

במדבר פרק כב, פסוקים ה-ו

(ה) וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר, פְּתוֹרָה אֲשֶׁר עַל־הַנָּהָר אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹ--לִקְרֹא־לוֹ: לֵאמֹר, הִנֵּה עַם יָצָא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ, וְהוּא יֹשֵׁב, מִמֻּלִי.

(ו) וְעַתָּה לְכָה־נָּא אָרָה־לִּי אֶת־הָעָם הַזֶּה, כִּי־עָצוּם הוּא מִמֶּנִּי--אוּלַי אוּכַל נַכֶּה־בּוֹ, וַאֲגָרְשֶׁנּוּ מִן־הָאָרֶץ: כִּי יָדַעְתִּי, אֵת אֲשֶׁר־תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ, וַאֲשֶׁר תָּאֹר, יוּאָר.

במדבר פרק כב, פסוק יב

(יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־בִּלְעָם, לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם; לֹא תָאֹר אֶת־הָעָם, כִּי בָרוּךְ הוּא.

במדבר פרק כב, פסוקים כא-כג

(כא) וַיָּקָם בִּלְעָם בַּבֹּקֶר, וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־אֲתֹנוֹ; וַיֵּלֶךְ, עִם־שָׂרֵי מוֹאָב.

(כב) וַיִּחַר־אַף אֱלֹהִים, כִּי־הוֹלֵךְ הוּא, וַיִּתְיַצֵּב מַלְאַךְ יְהוָה בַּדֶּרֶךְ, לְשָׂטָן לוֹ; וְהוּא רֹכֵב עַל־אֲתֹנוֹ, וּשְׁנֵי נְעָרָיו עִמּוֹ.

(כג) וַתֵּרֶא הָאָתוֹן אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה נִצָּב בַּדֶּרֶךְ, וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ, וַתֵּט הָאָתוֹן מִן־הַדֶּרֶךְ, וַתֵּלֶךְ בַּשָּׂדֶה; וַיַּךְ בִּלְעָם אֶת־הָאָתוֹן, לְהַטֹּתָהּ הַדָּרֶךְ.

במדבר פרק כב, פסוקים כח-לא

(כח) וַיִּפְתַּח יְהוָה, אֶת־פִּי הָאָתוֹן; וַתֹּאמֶר לְבִלְעָם, מֶה־עָשִׂיתִי לְךָ, כִּי הִכִּיתַנִי, זֶה שָׁלֹשׁ רְגָלִים.

(כט) וַיֹּאמֶר בִּלְעָם לָאָתוֹן, כִּי הִתְעַלַּלְתְּ בִּי; לוּ יֶשׁ־חֶרֶב בְּיָדִי, כִּי עַתָּה הֲרַגְתִּיךְ.

(ל) וַתֹּאמֶר הָאָתוֹן אֶל־בִּלְעָם, הֲלוֹא אָנכִי אֲתֹנְךָ אֲשֶׁר־רָכַבְתָּ עָלַי מֵעוֹדְךָ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה--הַהַסְכֵּן הִסְכַּנְתִּי, לַעֲשׂוֹת לְךָ כֹּה; וַיֹּאמֶר, לֹא.

(לא) וַיְגַל יְהוָה, אֶת־עֵינֵי בִלְעָם, וַיַּרְא אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה נִצָּב בַּדֶּרֶךְ, וְחַרְבּוֹ שְׁלֻפָה בְּיָדוֹ; וַיִּקֹּד וַיִּשְׁתַּחוּ, לְאַפָּיו.

במדבר פרק כג, פסוקים ח-ט

(ח) מָה אָקֹב, לֹא קַבֹּה אֵל; וּמָה אֶזְעֹם, לֹא זָעַם יְהוָה.

(ט) כִּי־מֵרֹאשׁ צֻרִים אֶרְאֶנּוּ, וּמִגְּבָעוֹת אֲשׁוּרֶנּוּ: הֶן־עָם לְבָדָד יִשְׁכֹּן, וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב.

במדבר פרק כד, פסוק ה

(ה) מַה־טֹּבוּ אׇהָלֶיךָ, יַעֲקֹב; מִשְׁכְּנֹתֶיךָ, יִשְׂרָאֵל.

במדבר פרק כד, פסוק י

(י) וַיִּחַר־אַף בָּלָק אֶל־בִּלְעָם, וַיִּסְפֹּק אֶת־כַּפָּיו; וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם, לָקֹב אֹיְבַי קְרָאתִיךָ, וְהִנֵּה בֵּרַכְתָּ בָרֵךְ, זֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים.

הפסוקים הועתקו ממכון ממרא כלשונם, עם הפיסוק של מכון ממרא; סימני הפרשות ({פ}, {ס}) הושמטו.

⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב בפסוק, ובצד השני פירוש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא חלק מהפסוק.

📜 **כתוב:** "מַה־טֹּבוּ אׇהָלֶיךָ, יַעֲקֹב" (במדבר כד, ה)

💭 **מפרשים:** רש"י: "עַל שָׁרָאָה פִּתְחֵיהֶם שֶׁאֵינָן מְכֻוָּנִין זֶה מוּל זֶה". כלומר, לפי רש"י בלעם התפעל מכך שהפתחים של האוהלים לא פונים זה מול זה, וכל משפחה שומרת על הפרטיות של שכנתה. זה פירוש של רש"י.

📜 **כתוב:** "זֶה שָׁלֹשׁ רְגָלִים" (במדבר כב, כח)

💭 **מפרשים:** רש"י: "רָמַז לוֹ: אַתָּה מְבַקֵּשׁ לַעֲקֹר אָמָּה הַחוֹגֶגֶת שָׁלֹשׁ רְגָלִים בַּשָּׁנָה?". כלומר, לפי רש"י המילה "רגלים" רומזת לשלושת הרגלים (פסח, שבועות וסוכות). זה פירוש שמשחק במילה; בפשט האתון מדברת על שלוש פעמים.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: תנ"ך (או דף הפסוקים מהעמוד הזה), דף עבודה, לוח

1. פתיחה: "מה אני רואה" (5 דקות)
2. סיפור המסגרת: בלק מבקש, אלוהים אומר "לא תלך" (כב, ה-ו, יב). קוראים יחד (8 דקות)
3. קריאה בתפקידים של כב, כא-כג ו-כח-לא (מספר, בלעם, האתון, מלאך) (12 דקות)
4. הקללה שהפכה לברכה: קוראים כג, ח; כד, ה; כד, י וממלאים בדף העבודה "בלק רצה / בלעם אמר" (12 דקות)
5. סיכום, כרטיס יציאה (8 דקות)

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה כתוב?)

1. מה ביקש בלק מבלעם, ולמה? (כב, ה-ו)
2. כמה פעמים היכה בלעם את האתון, ומה היא אמרה לו? (כב, כח)

פרשנות (מה זה אומר?)

1. האתון ראתה את המלאך ובלעם לא ראה. מה, לדעתכם, הסיפור רוצה ללמד בזה? (שאלה של פרשנות.)
2. לפי רש"י, מה ראה בלעם באוהלי ישראל? למה זה דבר טוב בעיניו? (זה פירוש.)

הערכה (מה דעתי?)

1. "מה טובו אוהליך" הפך לשיר ולתפילה. מה הייתם רוצים שאורח יראה בכיתה שלנו ויגיד "מה טובו"?

🏁 סיכום השיעור

כל תלמיד משלים: "בלק רצה ___, אבל בסוף בלעם ___". מסכמים: מה שאדם מתכנן לא תמיד קורה; בסיפור הזה הקללה הפכה לברכה.

🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

בסוף השיעור כל תלמיד כותב על פתק שתי שורות:

1. דבר אחד שלמדתי היום: _____
2. שאלה אחת שעדיין יש לי: _____

טיפ: פתחו את השיעור הבא בשתיים-שלוש מהשאלות הפתוחות.

💡 הערות למורה

הסיפור ארוך (כב-כד). אין צורך לקרוא את כל הנבואות; מספיקים הפסוקים בדף המקורות. החיה המדברת מצחיקה תלמידים, וזו הזדמנות טובה לקריאה בתפקידים. למתקשים: דף עם תמיכה. למתקדמים: להשוות בין "לא תלך עמהם" (כב, יב) לבין מה שאלוהים אומר לבלעם בלילה השני (כב, כ).

📝 בדף העבודה

בלעם: 6 משימות, כולל שאלת אתגר וכרטיס יציאה, ומחוון בעמוד השני. יש גם גרסה עם תמיכה.

מקורות

- במדבר כב (מכון ממרא)
- במדבר כג (מכון ממרא)
- במדבר כד (מכון ממרא)
- רש"י על במדבר כד, ה (ספריא)
- רש"י על במדבר כב, כח (ספריא)

מחוון: בלעם והאתון: "מה טבו אהליך יעקב"

1. **השלמת פסוקים:** טֹבוּ · אׇהָלֶיךָ · מִשְׁכְּנֹתֶיךָ · הָאָתוֹן. המילה המיותרת: שְׁדוֹתֶיךָ.
2. לפי סדר השורה: 3 · 1 · 5 · 2 · 4. (הסדר: בלק שולח שליחים, האתון רואה את המלאך, האתון מדברת, בלעם רואה את המלאך, בלעם מברך.)
3. בלק: "לְכָה־נָּא אָרָה־לִּי אֶת־הָעָם הַזֶּה" (כב, ו). בלעם: "מָה אֶקֹּב, לֹא קַבֹּה אֵל" (כג, ח).
4. האתון ראתה את מלאך ה' עומד בדרך וחרבו שלופה בידו. בלעם ראה רק אחרי שה' "גילה את עיניו" (כב, לא), אחרי שהאתון דיברה.
5. תשובה פתוחה: בלעם היה עסוק במה שרצה (כבוד, כסף, לקלל) ולכן לא ראה; האתון לא רצתה כלום; הסיפור מלגלג על "הנביא" שחיה רואה יותר ממנו. לקבל כל הסבר מנומק המסומן כדעה.
6. ★ **אתגר:** בשני המקומות "זה שלש": שלוש פעמים האתון סטתה ובלעם היכה, ושלוש פעמים בלעם ניסה לקלל ובירך. הסבר אפשרי (פרשנות): כמו שהאתון לא נתנה לבלעם ללכת, כך אלוהים לא נתן לו לקלל. לקבל כל הסבר מנומק.